

SVEZA KAO LEKSIČKA I FUNKCIONALNA JEDINICA

U prethodnom članku »Funkcionalne jedinice«¹ govorili smo o funkcionalnim jedinicama kao elementarnim leksičko-gramatičkim jedinicama kojima operira nastavnik stranog jezika. Spomenuli smo da funkcionalne jedinice mogu biti različiti oblici prostih riječi, sveze (skupovi riječi), rečenice i tekst (nadrečenična jedinstva). Dok riječi i sveze imaju nominativnu funkciju u jeziku, rečenice i tekst imaju komunikativnu funkciju.

Da bi se funkcionalne jedinice praktično usvojile na komunikativnom planu, potrebno je s njima provesti niz različitih operacija — vježbi. Postoje različiti sistemi usvajanja stranog jezika. Različite sisteme provođenja govornih vježbi određuju sadržaj i cilj učenja stranog jezika. U odnosu prema sadržaju i cilju sistem vježbi se organizira u metodski sistem. Poznati metodski sistemi jesu npr. direktna metoda, mješovita metoda, audio-lingvalna metoda, AVGS metoda itd. U prethodnom članku zaustavili smo se uglavnom na pojedinim imeničkim oblicima koji istupaju kao funkcionalne jedinice. U ovom članku detaljno ćemo se pozabaviti svezama kao leksičkim i funkcionalnim jedinicama, dok ćemo o rečenici i tekstu kao funkcionalnim jedinicama i o sistemu usvajanja funkcionalnih jedinica govoriti kasnije.

Najprije nekoliko riječi o terminu »sveza«! Uz taj termin u našoj se lingvističkoj literaturi susreću još i termini »skup riječi«, »skupina riječi« i »sintagma«. U novije vrijeme najčešće se upotrebljava termin »skup riječi«. U Simeonovu rječniku susrećemo termine »skup riječi«, »sveza«, »skupina riječi«. Različite definicije pojma »sveza« navode se pod »skup riječi«: »Skup riječi je najjednostavnija sintaksna jezična jedinica koja se tvori po zakonima nekog jezika pomoću spajanja dviju ili više riječi koje pripadaju među semantičke vrste riječi, te služi za označavanje nekoga jedinstvenoga neraščlanjenog pojma ili predodžbe: nova kuća, ići korakom (Mala sovjetska enciklopedija)«. ² Mi smo se za termin »sveza« opredijelili zbog toga što se termin »skup riječi« sastoji od dviju riječi, što je za oznaku jednog od elementarnih gramatičkih pojmova manje uobičajeno (usporediti: sufix, riječ, rečenica, nominativ, subjekt, prezent itd.). U stranim jezicima za oznaku te leksičko-sintaksne kategorije također često susrećemo termin od jedne riječi: словосочетание, Wortgruppe, Wortgefüge, word-combination, collocation, phrase itd.

Riječ »skup« uobičajen je termin u matematici. Ovdje se ta riječ upotrebljava u značenju: množina, множество, die Menge, insieme, set. G. Cantor, koji je uveo »skup« u matematiku, definira ga kao »sjedinenje određenih međusobno različitih objekata našeg zora ili mišljenja (tzv. elemenata skupa) u jednu cjelinu«. Prema tome, sjedinjavanje dviju riječi u jednu cjelinu možemo nazvati »skupom riječi«, ako se te riječi odnose na dvije različite predodžbe (»zora«) ili na dva različita objekta našeg mišljenja, npr. »stol i stolica«, »jutro i večer«, »velik i snažan«, ali sveze riječi kao »pisaći stroj«, »slijepo crijevo«, »Jadransko more« itd. ne predstavljaju dva različita, već samo jedan objekt mišljenja, jedan predmet koji se ovdje slučajno izriče pomoću dviju riječi, ali koji se u drugim situacijama i u drugim jezicima, budući da označava jedan pojam, može izreći i samo jednom riječju a da se ništa od sadržaja pojma ne izgubi. Prema tome, matematičar i lingvist

¹ Skljarov, *Funkcionalne jedinice*, Strani jezici 1976/1—2.

² R. Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Zagreb, 1969., knj. II, str. 409.

pod terminom »skup riječi« razumijevaju različite pojmove, za matematičara će jedan skup riječi biti pisači stroj + pisači stol, dok će lingvist ovdje vidjeti dva skupa ili, kako bi se matematičar izrazio, skup skupova ili kraće nadskup.

Za lingvista koji se bavi matematičkom lingvistikom termin »sveza« je prihvatljiviji jer dopušta kombinacije kao »skup riječi« (prostih riječi), skup sveza, skup rečenica itd. Kombinacije s terminom »skup riječi« neprikladnije su: »skup prostih riječi«, »skup skupova riječi«, »skup rečenica« itd., pogotovo ako imamo u vidu i složenije lingvističke termine kao: neproduktivni skup riječi, imenski skup riječi, kvantitativno-imenski skup riječ itd.

Termin »sveza« u značenju »skup riječi« susrećemo u Simeonovu rječniku. On se njime služi i pri objašnjavanju termina »skup riječi«: »slučajevi, u kojima riječ ulazi u bliže, uže sveze sa susjednim riječima i tvori s njima zajedno bilo fonetičku, bilo semantičku, bilo sintaksno-funkcionalnu svezu ili spoj čine posebnu cjelinu. Sve takve sveze riječi, za koje se danas smatra da imaju jedno značenje, da vrše jednu funkciju ili da tvore fonetičku jedinicu prozvana su u novije doba skupovima riječi.« ... Iako je do otkrića skupova riječi kao do jedinica jezičnog izražavanja došlo istom 70-ih godina XIX stoljeća, postojanje užih sveza riječi u rečenici bilo je poznato i zapaženo već u staroj klasičnoj gramatici, u kojoj su se razne vrste konstrukcija, npr. stg. genitiv apsolutni ili lat. ablativ apsolutni, pa konstrukcija nominativa i akuzativa s infinitivom opisivale i shvaćale kao uže sveze riječi koje po značenju i funkciji čine posebne, složene jedinice, za razliku od riječi i rečenica. Isto su se tako kao uže sveze riječi shvaćali i atributni spojevi, sveze glagola s objektom i sl., gdje sveza riječi kao cjelina izražava novo značenje, kao što je to u Aristotelovu primjeru »lijep (dobar) konj«, gdje svaka riječ izražava svoje vlastito značenje, ali spoj tih riječi kao cjelina ima novo jedinstveno značenje. Stoga su i sve takve sveze u novije doba svrstane među skupove riječi.³

Termin »sveza« upotrebljava se u lingvistici i u drugim značenjima, često mjesto riječi »veza« u značenju: spoj, spajanje, veza, povezanost, odnos, spojenost, связь, Verbindung, connection, interrelation (usporedi: sintaksna sveza, синтаксическая связь, syntactic bond, atributna sveza, атрибутивная связь, attributive connection, unutarjezična sveza, внутриязыковая связь, intralinguistic relationship itd.). U svim tim slučajevima mjesto riječi »sveza« moguća je upotreba riječi »veza«. Osim toga, riječ »sveza« upotrebljava se i u značenju kopula (связка, Satzband). U tom značenju često se koriste termini »spona« ili »kopula«.

Što se tiče termina »sintagma«, koji se u ovom značenju u posljednje vrijeme susreće u jezičnim člancima i u nastavi stranih jezika, on se ne može poistovjetiti s leksičko-sintaksnom jedinicom koju nazivamo »sveza« (skup riječi). Simeon u opširnom članku »Sintagma kao jezična jedinica« kaže:

»Poslije Baudouina de Courtenaya, koji je prvi uveo u lingvističku literaturu termin »sintagma« da njime označi strukturno semantičku jedinicu koja je istodobno i jedinica sintaksne funkcije, a koja može biti i prosta (riječ) i složena (skup riječi), taj su termin prihvatili lingvisti u raznim zemljama. Dok jedni upotrebljavaju taj termin u istom značenju kao i Baudouin de Courtenay, drugi, počevši od F. de Saussurea i Ch. Ballyja, označuju njime dvočlanu jezičnu strukturu, svezu dvaju heterofunkcionalnih članova (dijelova), tj. određenice i određenice (déterminant i déterminant), uključujući tu i rečenicu kao dvočlanu tvorbu sa svezom subjekt-predikat (S—P), a isto tako raščlanjuju i neke tipove riječi, prije svega složene, npr. atributske složene (bjeloglav = bijelo-glav), kompletivne (ribolov = ribo-lov), pa i izvedenice, npr. čitač (čit-ač), a čak i jednostavne (proste) riječi »implicitne sintagme«, npr. pire (= plus mauvais, Bally), doma (= kod kuće, Belić). K tim tipovima dodaje Ch. Bally još i tzv. »fonološke sintagme«. Treći pak — držeći se u tome M. Grammonta — shvaćaju pod sintagmom ritmički spojen skup riječi koji je obilježen smisaonom dovršenošću (L. V. Šcerba, V. V. Vinogradov, A. N. Gvozdev,

³ R. Simeon, ib., knj. II, str. 409.

A. V. Beljski i dr.), a neki od njih smatraju sintagmom i takve fonetičke jedinice koje se ne podudaraju s jedinicama po značenju ili po funkciji. To su tri osnovna pravca u sintagmatici koji se mogu izdvojiti iz čitava niza različitih shvaćanja.⁴

Kako vidimo, ovdje se susrećemo s tri različita tumačenja pojma »sintagma«, od kojih ni jedno ne odgovara onome što mi shvaćamo pod »svezom«.

1. Za Baudouina de Courtenaya sintagma je strukturna jedinica rečenice — dio rečenice koji se sastoji od jedne ili više riječi koje čine jednu smisaonu cjelinu (»Zlatarevo zlato« je roman o životu starog Zagreba).⁵ Prema Baudouinu de Courtenayu rečenica se »ne raspada svagda izravno na pojedine riječi, kao na svoje sintaksne dijelove, već se u njezinu sastavu — vrlo često — izdvajaju najprije šire jedinice koje se sastoje od dvije ili nekoliko riječi«. Te šire jedinice mogu se lako izdvojiti postavljanjem pitanja, premještanjem i zamjenom mjesta. Tako se rečenica »Prigušeno gustim granjem danje svjetlo sipalo se drščuć na lovačku četuu« može pomoću pitanja lako razbiti u četiri sintagme. Pitanja se stavljaju od predikatne sintagme: što se sipalo — prigušeno gustim granjem danje svjetlo (složena sintagma), kako se sipalo — drščuć (prosta sintagma), na koga, na što se sipalo — na lovačku četuu. Isto tako su pouzdani kriteriji za utvrđivanje sintagmi a) premjestljivost i b) zamjenljivost; a) Crte na mršavom licu/ne dadu se jasno razabrati / u mraku, U mraku/ne dadu se jasno razabrati/crte na mršavom licu, b) Crte na licu/ne razabiru se/u tami, Bore koje brazdaju mršavo lice/ne mogu se jasno vidjeti /zbog tame, Lice /je nejasno /u noći.

2. Za Ferdinanda de Saussurea sintagma je dvodijelna jedinica — spoj dvaju heterofunkcionalnih elemenata, dvaju morfema, dviju riječi, dviju sveza, dva rečenična dijela (obično subjekta i predikata) kao i dviju rečenica. De Saussure kaže: »Smješten u sintagmi njezin član dobiva svoju vrijednost samo stoga što se suprotstavlja onomu što prethodi ili onomu što slijedi ili pak obojemu (cuiller/ée, re/lire, contre-maitre, contre tous, la vie humaine, Dieu est bon, s'il fait beau temps, nous sortirons itd.)«⁷ Prema navedenim primjerima F. de Saussurea vidimo da sintagma može biti i prosta riječ i izvedenica i složenica i sveza, kao i čitava rečenica. Prema F. de Saussureu i njegovu učeniku Ch. Ballyju nauka o sintagmi, »sintagmatika«, obuhvaća pojave koje izlaze izvan granica sintakse i više spadaju u leksikologiju i morfologiju. (Usp. re/poser, cuiller/ée.)

3. Grammont i većina ruskih lingvista definiraju sintagmu kao fonetsku (fonetsko-sintaksnu) jedinicu, kao skup riječi koje su ritmički spojene i čine jednu misaonu cjelinu — možda bi najjednostavnije bilo reći: koje čine jednu izgovornu cjelinu. Simeon u navedenom članku kaže da fonetsku jedinicu nije moguće jednoznačno odrediti jer postoji niz različitih principa na osnovi kojih se izgovorna cjelina može definirati kao fonetska jedinica. Tako se fonetska jedinica može shvatiti kao akcenatska, kao ritmička, ekspiratorna i intonacijska jedinica. »Fonetička jedinica može biti šira ili uža, prosta ili složena, ona može obuhvaćati jedan jedini glas, skup glasova, slog, riječ, skup riječi i skup rečenica.«⁸ Kao izgovorne cjeline mogu istupati akcenatski skupovi — jedna ili više riječi spojene zajedničkim akcentom, ali i dijelovi riječi u metričkim stopama (Noć-me/stigla/u-tu/dini) i susjedne riječi koje nisu jedna s drugom u sintaksno-semantičkoj već samo u fonetskoj vezi /Исполнен-долг/завещанный-от-бога/ /Мне-грешному./ Недаром-многих-лет/ /Господь-свидетелем / меня-поставил/ /, Siehst,/Vater,/ du-den-Erlkönig-nicht?).

⁴ R. Simeon, *Sintagma kao jezična jedinica*, Suvremena lingvistika, Zagreb 1963, str. 34.

⁵ Svi primjeri uz termin »sintagma« uzeti su iz Simeonovog članka, navedenog pod 4.

⁶ R. Simeon, *ib.*, str. 37.

⁷ R. Simeon, *ib.*, str. 45.

⁸ R. Simeon, *ib.*, str. 54.

»Raznim vrstama fonetičkih jedinica nedostaje, dakle, bilo kakvo zajedničko obilježje koje bi bilo jednako bitno za sve njih. Tako su npr. ritmičke ili dinamičke jedinice takve glasovne skupine od kojih svaka za sebe čini akcenatsku cjelinu, dok za ekspiratorne ili intonacijske jedinice, ako se ne poklapaju s ritmičkima, akcent ima sporedno značenje. Ekspiratorna jedinica tvori cjelinu predaha; njezine su granice označene pauzama. Intonacijska jedinica obilježena je jedinstvom melodije i izdvojena potpunim pauzama. To su razne vrste fonetičkih jedinica koje se među sobom ne isključuju: intonacijska jedinica može biti u isto vrijeme i ekspiratorna i akcenatska, može se podudarati s ekspiratornom jedinicom, a može se sastojati i od dviju ili više ekspiratornih jedinica.«⁹

Kako se u velikom broju ruskih udžbenika pojam sintagme shvaća onako kako su ga definirali Grammont, Šerba i Vinogradov nastavnici stranih jezika koji se služe tim udžbenicima treba da imaju na umu da pojam sintagme u njima najčešće odgovara onome što mi nazivamo »izgovorna cjelina«.

U suvremenoj lingvistici pojam sintagme najčešće se shvaća onako kako ga je definirao Baudouin de Courtenay. Nije dobro da se sintagma tumači kao sintaksni dio rečenice koji se sastoji od više riječi — nasuprot prostim dijelovima rečenice koji se sastoje od jedne riječi, kako se to čini u nekim suvremenim udžbenicima, našim i stranim.

»Da se izbjegnju svi nesporazumi, valja naglasiti da shvaćanje sintagme, kao sintakšno-funkcionalne jedinice — prema učenju Baudouina de Courtenaya — nema ništa zajedničko sa shvaćanjem Saussurea i njegove škole (Bally, Sechehaye). Dok je prema shvaćanju predstavnika Zenevske škole sintagma svagda »spoj« dvaju ili više elemenata govora, ubrajajući tu i spojeve korijena u složenici, po shvaćanju Baudouina de Courtenaya i njegove škole *sintagma može biti prosta i složena jedinica (riječ ili skup riječi) i vrlo proširena (od dva ili više skupova riječi), a u svakom slučaju ona je samo jedan sintakсни element, strukturna »jedinica« rečenice i kao takva ekvivalent zavisne rečenice (subjektne, predikatne, objektnе, adverbne).*«¹⁰

Prema tome, termin »sintagma«, kojim označavamo sintakсни element rečenice, nije dobro poistovjećivati s terminom »sveza«, kojim označavamo leksičko-sintakсну jedinicu. Riječi i sveze označavaju konkretne predmete i radnje ili daju uopćenu sliku predmeta i radnji — označavaju pojmove predmeta i radnji dok sintagme označavaju dijelove rečenica.

Kažemo da svaka riječ ima značenje i smisao. Pod značenjem riječi razumijevamo odnos riječi prema jednom konkretnom predmetu, a pod smislom riječi odnos riječi prema pojmu. Pojam o predmetu je uopćena slika čitavog niza sličnih predmeta sa zajedničkim oznakama koja se stvara u našoj svijesti. Pojmove smatramo najvažnijim elementima našeg mišljenja, jer, s jedne strane, mi se u misaonom procesu koristimo pojmovima kao sastavnim dijelovima misaonog procesa, dok, s druge strane, pojmovi nastaju kao rezultat misaonog procesa.

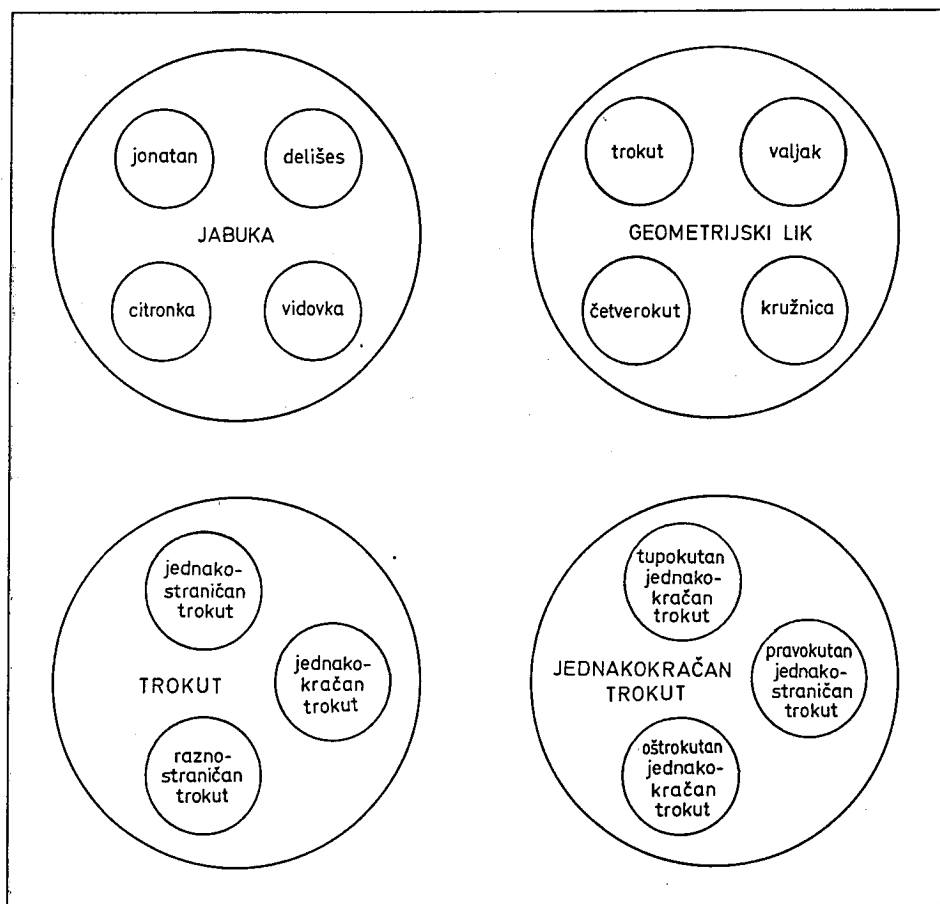
U logici se pojam određuje kao skup bitnih i općih oznaka jedne grupe predmeta. Oznaka predmeta je ono što čini predmet sličnim s drugim predmetima ili ono po čemu se predmeti između sebe razlikuju. Za voće su bitne oznake okus i miris, a za žlice i viljuške bitne su oznake da imaju ručku i lopaticu ili rašlje i da služe kao pribor za jelo. Bitne oznake izražavaju bit predmeta, one su svojstvene svim istovrsnim predmetima. Ako predmet izgubi bitne oznake, on prestaje biti istim predmetom. Sporedne oznake predmeta

⁹ R. Simeon, ib., str. 54.

¹⁰ R. Simeon, ib., str. 44, 45. Potcrtao M. S.

ne određuju bit predmeta i nisu neophodne za sve istorodne predmete. Za jabuku nepostojanje peteljke, za žlicu oblik ručke ili lopatice nisu bitne oznake.

Svaki pojam ima sadržaj i opseg. Sadržaj pojma čini skup bitnih osobina pojma. Opseg pojma čini skup svih onih predmeta koji mogu biti obuhvaćeni tim pojmom. Pojam s višim opsegom od drugog pojma koji u njega ulazi zovemo »viši pojam« ili »rodni pojam«. Pojam koji ulazi u viši pojam zovemo »niži pojam« ili »vrsni pojam«. Opseg višeg pojma čini skup svih nižih pojmova koji su obuhvaćeni u tom višem pojmu.

Većim krugom označen je opseg višeg (rodnog) pojma, manjim krugom opseg nižeg (vrsnog) pojma. Trokut može biti niži pojam prema pojmu geometrijski lik; istodobno on je viši pojam prema pojmovima: jednakostraničan trokut, jednakokračan trokut i raznostraničan trokut.

U matematici se mjesto termina »viši pojam« i »niži pojam« upotrebljavaju termini »skup« i »podskup«. Podskupovi: jabuke jonatan, jabuke delišes, citronke i vidovke čine skup »jabuke«; podskupovi jednakostraničan trokut, jednakokračan trokut, raznostraničan trokut čine skup »trokuti«; skupovi: trokuti, četverokuti, kružnice čine nadskup »geometrijski likovi«. Skupovi i

podskupovi sastoje se od elemenata. Element skupa je svaki predmet ili pojam koji ulazi u dotični skup. Jabuka jonatan je element skupa »jabuke«, jednako-kračni trokut je element skupa »trokuti«.

Sadržaj i opseg pojma obrnuto su proporcionalni, tj. što je sadržaj pojma veći (što je više bitnih oznaka koje određuju pojam — tupokutan, jednako-kračan), opseg pojma je manji, i obrnuto, što je opseg pojma veći, sadržaj pojma je manji (npr. trokuti — manje je bitnih oznaka koje određuju pojam).

Kad se proširuje sadržaj nekog pojma i smanjuje njegov opseg, dolazi do stvaranja novog pojma koji više ne možemo smatrati istim pojmom. Kad govorimo o pojmovima »trokut« i »raznostraničan trokut«, smatramo ih za dva različita pojma koji mogu biti u stanovitom međusobnom odnosu (viši pojam — niži pojam), ali ne za dijelove jednog te istog pojma s proširenim ili smanjenim sadržajem i opsegom.

Pojmovi se označavaju prostim riječima i svezama. Ako pojam, označen prostom riječju, ima previše velik opseg, on daje sliku predmeta ili radnje previše uopćeno (rad, uzimanje, izgubiti, vidjeti). Opseg takvog pojma može se suziti tako da mu se dodavanjem različitih osobina proširi sadržaj (svakodnevan rad, rad u građevinarstvu, izgubiti strpljenje), time se opseg pojma smanjuje, pojam se ograničava, postaje konkretniji ili, točnije rečeno, nastaje novi pojam koji se označava vezom dviju riječi — svezom.

Prema tome, osnovna karakteristika sveze jest da ona, kao i prosta riječ, označava jedan pojam. Ali dok se prosta riječ sastoji uvijek od jedne riječi (neizvedenice, izvedenice, složenice, polysloženice, skraćenice); sveza se sastoji uvijek od dviju ili više samostalnih riječi.¹¹

Dvije samostalne riječi spajaju se u svezu na osnovi postojećih sintaksnih zakona koji vladaju u nekom jeziku. Od dvije samostalne riječi u svezi jedna je uvijek glavna, a druga zavisna: novi stol, istostraničan trokut, čitati pismo, razgovarati s bratom, trčati brzo. Glavna riječ u svezi uvijek označava neki pojam (predmet, radnju: stol, trokut, čitati, razgovarati, trčati), a zavisna riječ (novi, istostraničan, pismo, s bratom, brzo) sužava opseg pojma tvoreći istodobno novi pojam koji se prema prvotnom pojmu odnosi kao niži prema višem pojmu.

Glavna riječ u svezi najčešće je imenica ili glagol, rjeđe pridjev, broj ili prilog.

Ako sveza naziva neki predmet, glavna riječ u svezi je imenica (imenička sveza). Zavisna riječ u imeničkoj svezi može biti a) pridjev, zamjenica, broj: koristan posao, prvi razred, svako jutro, moja knjiga, geometrijski lik; b) imenica u istom padežu: grad Zagreb, rijeka Dunav; c) imenica u kosom padežu s prijedlogom ili bez prijedloga: čaša vode, način govora, direktor škole, bol od udarca, krv iz nosa, opasnost za zdravlje (imenica u nominativu uvijek je glavna riječ sveze); d) prilog: šetnja pješice, rad naslijepo.

Ako sveza naziva radnju, glavna riječ u svezi je glagol (glagolska sveza). Zavisna riječ u glagolskoj svezi može biti: a) imenica u kosom padežu s prijedlogom ili bez prijedloga: graditi kuću, pisati olovkom, sjesti na zemlju, maštati o sreći; b) prilog: izražavati se nejasno, postupati pravilno, pričati zanimljivo; c) infinitiv i glagolski prilog: željeti otputovati, otići leći, sjediti zamislivši se.

¹¹ Proste riječi dijele se na samostalne i nesamostalne. Samostalne riječi označavaju različite pojmove objektivne stvarnosti. To su: imenice, zamjenice, glagoli, pridjevi, brojevi i priloz. Prijedloge i veznike ubrajamo u nesamostalne riječi, one pokazuju različite odnose među samostalnim riječima i među rečenicama.

Ako sveza naziva svojstvo ili pripadnost, glavna će riječ sveze biti pridjev (pridjevska sveza). Zavisna riječ u pridjevskoj svezi može biti: a) imenica ili zamjenica u kosom padežu: pokoran sudbini, pun brige, štetan za zdravlje, posljednji od zlatnika, potreban svima; b) prilog ili infinitiv: dovoljno visok, vrlo dobar, spreman boriti se.

Ako sveza ima adverbno značenje, glavna će riječ sveze biti prilog (priloška sveza). Zavisna riječ u priloškoj svezi obično je imenica u kosom padežu ili prilog: brže od ptice, smiješno do suza, nisko nad zemljom, vrlo vješto, sasvim nedavno.

Ako sveza označava brojčane odnose, glavna će riječ u njoj biti broj. U brojčanim svezama zavisna je riječ najčešće imenica u kosom padežu: treći s kraja, peti od putnika, troje u klupama.

Zavisna riječ u svezi podređuje se glavnoj. Sintaksni odnosi među riječima u svezi razvijaju se na osnovi podređenja jednog ili više oblika zavisne riječi jednom ili svim oblicima glavne riječi, tj. različiti sintaksni odnosi ne nastaju između svih oblika glavne i svih oblika zavisne riječi, već samo između pojedinih oblika riječi (kod promjenljivih riječi). Formalno podređivanje jednog oblika riječi nekom drugom obliku riječi naziva se subordinacija; prema tome, među riječima u svezi razvija se subordinativna sintaksna veza.

Subordinativna veza označava formalnu gramatičku zavisnost jedne riječi od druge — sporedne od glavne. Glavna riječ svojim leksičkim značenjem i morfološkim oblikom određuje karakter veze i oblik zavisne riječi. Oblici glavne i zavisne riječi u svezi mogu se nalaziti u različitim semantičko-sintaksnim odnosima. To su:

atributni odnos — sporedna riječ pokazuje svojstvo ili pripadnost glavne riječi: naš stol, simpatični dječak, bratova knjiga, teka učenika, soba nasuprot;

objektni odnos — zavisna riječ označava predmet na koji je upravljena radnja: čitati knjigu, čitanje knjige, susresti druga, susresti se s drugom, susret s drugom;

adverbni odnos — zavisna riječ označava mjesto, način, vrijeme, uzrok radnje itd: ustati rano, procvasti u proljeće, sjediti na obali, voziti brzo, pocrvenjeti od stida;

kompletivni (dopunski) odnos — zavisna riječ dopunjuje glavnu riječ u informativnom pogledu: dvije kuće, smatrati se originalnim, postati neuračunljiv.

Nije rijedak slučaj da se pojedinim svezama izražava atributni i adverbni odnos ili objektni i adverbni odnos itd., tako se svezama: ljepota prirode, nota vladi, susret s prijateljem izražavaju atributni i objektni odnos, a svezama: gledati u oči, pucati iz puške, nahraniti žličicom objektni i adverbni odnos itd.

Subordinativna sintaksna veza formalno se izražava kongruencijom, rekcijom i parataksom.

1. Kongruencija (sročnost, согласование) je subordinativna sintaksna veza koja nastaje tako da se jedan oblik zavisne riječi veže uz jedan oblik glavne riječi. Oba oblika podudaraju se u rodu, broju i padežu: zelena trava, zelene trave, zelenoj travi, naš stol, naši stolovi, nova stolica, novo doba. Glavna je riječ obično imenica ili njezin ekvivalent, a zavisna riječ pridjev ili zamjenica. Kongruencijom se obično izražava atributni odnos.

2. Rekcija (upravljanje, управление) je subordinativna sintaksna veza koja nastaje tako da se glavna riječ sa svim svojim oblicima veže uz jedan

određeni oblik zavisne riječi: graditi kuću, gradim kuću, gradi kuću, čaša mlijeka, s čašom mlijeka, s čašama mlijeka. Glavna riječ može biti glagol, imenica, pridjev, broj ili prilog. Zavisna je riječ imenica ili njezin ekvivalent. Ona stoji u kosom padežu (s prijedlogom ili bez prijedloga). U kojem će se padežu nalaziti zavisna riječ, uvjetuje leksičko značenje glavne riječi i njena pripadnost određenoj vrsti riječi: pisati pismo, pisanje pisma, pisati bratu, pismo bratu. Rekcijom se izražavaju atributni, objektni, adverbni i komplektivni odnosi.

3. Parataksa (priključenje, примыкание) je subordinativna sintaksna veza u kojoj se glavna riječ sa svim svojim oblicima veže uz prilog, infinitiv ili glagolski prilog. Podređenost zavisne riječi glavnoj izražava se leksički, redom riječi i intonacijom: čitati glasno, šetati noću, sjediti pogrbljeno, ići pjevajući, htjeti otputovati, moći otpočiniti, vrlo dobar, vrlo dobro. Glavna riječ može biti imenica, pridjev, broj, glagol ili prilog, dok je zavisna riječ obično prilog, glagolski prilog ili infinitiv. Parataksom se obično izražavaju adverbni i atributni odnosi.

U sveze se ne ubrajaju riječi koje su međusobno spojene sastavnim ili rastavnim veznicima: dan i noć, brat i sestra, kiša i snijeg, kritika i samokritika, sad ili nikad, biti ili ne biti. U takvim vezama nazivaju se dva različita pojma koji se povezuju u jednu cjelinu. U njima jedna riječ ne konkretizira, ne ograničava značenje druge riječi, ne smanjuje opseg pojma druge riječi — među riječima ne postoji subordinativni sintaksni odnos, odnos između glavne i zavisne riječi; u sintaksnom pogledu obje riječi su ravnopravne, nezavisne jedna od druge, pojmovi se jedan prema drugome odnose kao dva ravnopravna pojma. Veze riječi koje se tvore pomoću sastavnih veznika zovu se sastavljenice.¹² U sastavljenice se obično vezuju riječi s bliskom semantikom: dan i noć, zločin i kazna, ni živjeti ni umrijeti, ali mogu se vezati i bilo koje riječi: bog i šeširdžija, derviš i smrt, provokacija ili slučaj itd.

U matematici svaka sastavljenica može tvoriti skup čiji su elementi proste riječi od kojih je skup sastavljen. Skup »vjetar i kiša« sastavljen je od dva elementa: »vjetar« i »kiša«, koji nemaju zajedničkih oznaka, također i skupovi »neljubaznost i trgovina«, »zima i turizam«, »knjige i trokuti« itd. Ali »knjige« i »trokuti« mogu biti elementi skupa »nastavna sredstva«; isto tako »otac« i »majka« mogu biti elementi skupa »otac i majka« i elementi skupa »roditelji«; »muž« i »žena« elementi skupa »muž i žena« i elementi skupa »supruzi« itd.

Nije rijedak slučaj da se sastavljenicom označava jedan pojam kao i prostom riječju i svezom, npr. »dan i noć« (biljka) — »Иван-да-Марья« — maćuhica, »trice i kućine« — gluposti, »kuća i kućište« — čitavo imanje, »sodoma i gomora« — opća propast.

Rusku riječ »сутки« prevodimo na naš jezik sastavljenicom »dan i noć«, svezom »cijeli dan« i prostom riječi »dan«. Njemačku prostu riječ »Geschwister« prevodimo sastavljenicom »braća i sestre« itd.

Sveze mogu biti prijedloške i besprijedloške: narodni čovjek, sin naroda, dijete iz naroda. Nerijetko se susreću sveze s prijedlozima i sveze bez prijedloga u sličnim, sinonimnim značenjima:

¹² Susreće se i naziv »koordinativne sveze, сочинительные словосочетания, coordinative word-combination«.

peterokatna kuća — kuća od pet katova
vojna služba — služba u vojsci
željezni krov — krov od željeza
dječak plavih očiju — dječak s plavim očima itd.

Razlikujemo sveze s otvorenom i sveze sa zatvorenom semantikom. Semantička povezanost riječi u svezi uvjetovana je semantičkim značenjem glavne riječi. Riječi sa širokim opsegom pojma, npr. nositi, dati, gledati itd. mogu se povezivati s velikim brojem riječi: nositi knjige, nositi vodu, dati olovku, dati znak, dati ruku, dati riječ, gledati film, gledati otvoreno, gledati s prozora itd. Takve sveze nazivamo svezama s otvorenom semantikom.

Riječi s uskim opsegom pojma vežu se uz ograničen broj riječi: čučati, žmiriti, uganuti, malinovac, sol, olovo, nadlaktica, npr.: žmiriti na jedno oko, uganuti nogu, natrijeva sol, hladni malinovac itd. Takve sveze nazivamo svezama sa zatvorenom semantikom.

U nekim svezama zavisna riječ nosi veću semantičku informaciju od glavne riječi. To je obično slučaj u glagolskim svezama u kojima kao glavna riječ istupa glagol nepotpuna značenja (pomoćni glagoli, glagoli koji označuju uopćenu radnju, glagoli govorenja i mišljenja, glagoli kretanja, glagoli koji označuju početak ili kraj radnje itd.), a imenica koja stoji uz glagol u funkciji objekta leksički određuje — konkretizira radnju: voditi razgovor, voditi brigu, praviti smetnje, praviti gluposti, dobiti gripu, dobiti lutriju, igrati ulogu, igrati se glavom, činiti uslugu, činiti zlo, dati pravo, staviti na popis, obratiti pažnju, održati govor, prirediti ples, pripremiti referat itd.

Glagoli u takvim svezama imaju uglavnom ulogu gramatičkog pokazatelja — gramatičke riječi, dok se leksičko označavanje same radnje provodi prilogom ili imenicom u kosom padažu. Često se takve sveze mogu zamijeniti glagolima s konkretnim značenjem:

učiniti pokušaj — pokušati	pružati pomoć — pomagati
činiti pogreške — griješiti	pružati otpor — oduprijeti se
voditi rat — ratovati	praviti smetnje — smetati
voditi nadzor — nadzirati	vršiti utjecaj — utjecati
voditi brigu — brinuti se	dati riječ — obećati itd.

Po načinu povezivanja riječi u svezi i učestalosti upotrebe pojedinih sveza u govornom procesu sveze dijelimo na slučajne (kaszne), obične i frazeologizme.

Slučajne (kaszne, poetske) sveze pojavljuju se obično u beletristici; uvjetovane su pjesničkim jezikom, često su metaforične: simfonija kose, kiša sadilica, sunčana rijeka, šapat boli, glavni podstanar, divovski djed itd. Takve se sveze rijetko susreću u svakodnevnom životu, a česte su u književnim djelima i mogu se ponoviti, jedanput, dvaput ili uopće ne ponoviti.

Obične sveze označavaju pojedine predmete s uobičajenom upotrebom, nazivaju različite radnje, označavaju pojmove iz privrede, znanosti i kulture koji se ne mogu nazvati prostom riječju itd.: đaćka torba, pisaći stol, godina dana, električni vlak, kameno doba, upravni govor, upravno pravo, pisati izvještaj, održati govor itd. Sveze koje nazivaju predmete iz svakodnevnog života koji se ne mogu nazvati jednom riječju zovu se »ustaljene sveze«: kuhinjski nož, pisaći stroj, ručni sat, kupaći kostim itd. Neke se sveze lako pokraćuju u polusloženicu, složenicu ili kraticu: televizijska antena — tv-antena, plavih očiju — plavook, narodni magazin — nama, osiguravajući zavod — oz, Nedjeljne informativne novine — Nin.

Često se u jednom jeziku za oznaku nekog pojma upotrebljava prosta riječ, dok se u drugom jeziku za oznaku tog istog pojma upotrebljava polusloženica, složenica ili ustaljena sveza:

voćka, Obstbaum, fruit-tree, фруктовое дерево
uspavanka, Wiegenlied, lullaby, колыбельная песня
krivokletstvo, Meineid, perjury, ложная присяга
sanjati, träumen, видеть во сне
ulijevati kap po kap, eintröpfeln, вливать по капле
liječiti, ärztlich behandeln lassen, treat medically, лечить
Topfguckerei, привычка всюду совать свой нос itd.

Ustaljene sveze i dijelovi sveze koji se upotrebljavaju u jednom te istom obliku, te su u takvom obliku ekvivalent pojedinim pojmovima: iz dana u dan, ni dvije bijele, koliko crno pod noktima, pred neki dan itd., zovu se još i ustaljeni izrazi.

U obične sveze ubrajaju se svi termini, geografski, botanički, privredni, tehnički, znanstveni, kulturni, estetski, politički i drugi pojmovi: električna struja, nacrtna geometrija, majčina dušica, kumova slama, vanjska trgovina itd.

Frazeologizmi (frazеолошке sveze, frazeолошке jedinice, frazeолошки izrazi, frazeолошке konstrukcije) su sveze koje opisno, metaforički označavaju neki pojam: »dati riječ« — obećati, »izgubiti glavu« — poginuti, »omastiti brke« — dobro se najesti, »iskopati grob« (komu) — uništiti koga, »kao mačak oko vruće kaše« (obilaziti) — okolišati itd. Metafora se može odnositi samo na jednu riječ u frazeologizmu ili na čitav frazeologizam: škakljivo pitanje, mudra glava, crni petak, bijele muhe, kamen spoticanja, zadići nos, more do koljena, biti u devetom nebu, uvaliti u blato itd. Postoje frazeologizmi u kojima su se sačuvale riječi koje se izvan frazeologizama u običnu životu malo ili nikako ne upotrebljavaju. Takvim je riječima teško ustanoviti metaforičnost: trice i kućine, prodavati zijake, gorak kao sičan.

Često za frazeologizme susrećemo definiciju »frazеологізам је израз који као cjelina ne označava ono što označava svaka njegova komponenta zasebno«, npr.: »mлатити празnu slamu« ne znači ono što bismo iz leksičkog značenja pojedinih riječi mogli zaključiti, već: činiti nepotrebno, trošiti uludo vrijeme, govoriti gluposti; »prevesti žedna preko vode« znači prevariti, nasamariti nekoga; »zavariti kašu« znači napraviti nešto loše, nepromišljeno, stvoriti smutnju, izazvati neugodnu situaciju. Takvi frazeologizmi nazivaju se i idiomima. Oni se obično ne mogu doslovno prevesti na strani jezik. Ukoliko u jeziku na koji se prevodi postoji idiom sa sličnim značenjem, najbolje je upotrebiti takav idiom i frazeologizam prevesti frazeologizmom:

sklapati oči, kleine Auge machen, клевать носом
dobra duša, aus gutem Holz, хорошая натура, добрая душа
deveto nebo, der siebente Himmel, седьмое небо
davati otpor, pokazivati zube, die Zähne (Hörner) zeigen, показывать когти огрызаться
biti na oprezu, auf der Hut sein, быть начеку, держать ухо востро.

Ima frazeologizama obično biblijskog, klasičnog, općeevropskog porijekla, koji u velikom broju suvremenih jezika imaju isto značenje pa se lako doslovno prevode: Ahilova peta, labudova pjesma, preći Rubikon, počivati na lovorikama, gledati kroz ružičaste naočale, sjesti za okrugli stol, dati zeleno svjetlo itd.

Frazeologizmi su ne samo sveze, već i sastavljenice i vrlo često čitave rečenice: dobro i jednostavno, recht und billig, как полагается; to se mene ne tiče, baš me briga, Mein Name ist Hase (ich weiß von nichts), моя хата с краю, ничего не знаю, моё дело сторона, знать не знаю и ведать не ведаю.

U značenju »frazologizam« katkad se upotrebljava i riječ »fraz«, ali ta riječ ima čitav niz drugih značenja, mnogoznačna je. Evo kakva sve značenja susrećemo za termin »fraz« u Simeonovu rječniku: »1. rečenica uopće, prosta i složena, spoj riječi koji izražava dovršenu misao; 2. ustaljen, cjelovit otrcan izraz; 3. naduven, lijep izraz bez unutrašnjeg sadržaja... katkad se uzima u prijeznom značenju za prazne, šuplje, isprazne, tričave riječi; 4. skup riječi koji ne sadrži subjekta ni predikata«¹³ itd.

Sveze mogu biti proste i složene. One koje se sastoje od dvije samostalne riječi nazivaju se proste, a one koje se sastoje od tri ili više samostalnih riječi — složene. Složene sveze nastaju tako da se glavnoj ili zavisnoj riječi u svezi doda nova riječ ili nova sveza, npr.:

1. glavnoj se riječi dodaje nova riječ: ljetna haljina — lijepa ljetna haljina, novi neboder — novi neboder u centru;

2. zavisnoj se riječi dodaje nova riječ: sašiti odijelo — sašiti novo odijelo — sašiti sinu odijelo — sašiti mlađem sinu odijelo — sašiti mlađem sinu novo odijelo;

3. glavnoj ili zavisnoj riječi sveze dodaje se nova sveza: novi neboder — novi neboder u centru grada, lijepa djevojka — lijepa djevojka s preplnulim licem, loviti ribu — loviti ribu u mutnoj vodi;

glavnoj riječi pripaja se sveza kao zavisni dio: raskinuti bračnu vezu, iskren do dna duše, uzeti milo za drago, sastaviti na brzu ruku itd.

Složena sveza koja je sastavljena od više riječi obično se može rastaviti na nekoliko prostih sveza, od kojih svaka označava jedan pojam: sašiti mlađem sinu novo odijelo — sašiti odijelo, novo odijelo, sašiti sinu, mlađi sin. Ako se složena sveza, čiji je jedan dio frazeologizam ili ustaljeni izraz, cijepa na proste sveze, ona se ne može rastavljati tako da se cijepa frazeologizam ili ustaljeni izraz, npr.: iskren do dna, djevojka s licem, uzeti za drago, sastaviti na ruku — itd.

Riječi i sveze nazivamo leksičkim jedinicama. Leksička jedinica označava pojam — ima nominativnu funkciju. Leksičkom jedinicom smatramo ne samo nominativni oblik riječi ili sveze, već sve oblike riječi (riječi-oblike, словоформы, word forms) koje neka riječ može imati. Imenica u našem jeziku ima sedam padežnih oblika u singularu i sedam u pluralu — svi ti oblici tvore jednu leksičku jedinicu. Leksičko značenje riječi izraženo je korijenom riječi i rječotvornim afiksima (osnovom riječi), a pojedini oblici riječi ukazuju na semantičko-sintaksne funkcije koje riječ ima u jezičnom sustavu.

Neke riječi i oblici riječi mogu istupati kao funkcionalne jedinice, dok druge riječi i oblici riječi čine sastavni dio sveze — funkcionalne jedinice. Funkcionalne jedinice — proste riječi — jesu imenice u nominativnom i vokativnom obliku, kao i imenice u kosim padežima, obično s prijedlogom u raznim adverbnim funkcijama. Pridjev, kad stoji uz imenicu, ili prilog u glagol, ne smatramo funkcionalnim jedinicama, već zavisnom riječi sveze koja istupa kao funkcionalna jedinica; imenica u kosom padežu u adverbnom značenju može biti funkcionalna jedinica ili zavisna riječ sveze.¹⁴ Obično je

¹³ Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Zgb. 1969. knj. I., str. 373.

¹⁴ Skljarov, *Funkcionalne jedinice*, Strani jezici 1976/I—II, str. 38—47.

imenica u adverbnom značenju (pa također i prilog) funkcionalna jedinica ako se ne nalazi neposredno uz glagol, ako je adverbna oznaka istaknuta ili ako u rečenici nema glagola (Na klupi, uz Miru sjedio je nepoznati dječak. — Zašto si to rekla? — Tako, od sreće. U jutro, po podne, po čitav dan nalazio se Mirko na plaži.).

Jedan padežni oblik kod različitih imenica i s različitim prijedlozima može vršiti različite semantičko-sintaksne funkcije, npr. lokativni oblik: u ljubavi (kako, npr. živjeti), u gradu (gdje), u godini (kada), u ljutnji (zašto, npr. reći) itd.

Imenica u kosom padežu u objektom i atributnom značenju obično nije funkcionalna jedinica, već zavisna riječ sveze koja istupa kao funkcionalna jedinica: pisati pismo, pisati bratu, pismo bratu, pismo brata, centar grada, sloboda kretanja, osjećaj boli itd.

Svaku samostalnu riječ koja istupa kao funkcionalna jedinica nastavnik u različitim govornim situacijama posebno obrađuje, ali nije potrebno da se i svi oblici sveza koji istupaju kao funkcionalne jedinice posebno obrađuju. Kao funkcionalne jedinice usvajaju se samo ustaljene sveze ili oblici ustaljenih sveza, npr. kuhinjski nož, mesarski nož, nož na zatvaranje itd., dok u usvajanju sveza kao: oštri nož, tupi nož, veliki nož, analogija igra veliku ulogu. Usvajanje takvih sveza zavisi od govorne kompetencije učenika. Što je predznanje učenika, kao i njihova sposobnost da se slobodno snalaze u pojedinim govornim situacijama veća, to više treba se oslanjati na analogiju i na slobodno jezično stvaralaštvo — bazirano na već ustaljenoj obrascu.

S novom svezom kao s novom funkcionalnom jedinicom potrebno je upoznati učenike:

1) kad leksičke komponente iz kojih se sastoji sveza u raznim jezicima nisu semantički ekvivalentne, tj. odnose se na pojmove u različitim semantičkim cjelinama:

magnetofon sa dva kanala, zweispuriges Tonbandgerät, двухдорожный магнитофон (kanal, trag, staza)

ne izlaziti iz kuće, das Haus hüten, сидеть дома

ići na živce, auf die Nerven fallen, действовать на нервы;

2) kada sveze koje označuju iste pojmove u različitim jezicima imaju različitu sintaksnu strukturu ili se upotrebljavaju s različitim prijedlozima: ugledati se (u koga), sich jem. zum Vorbild nehmen, брать пример (с кого) udati se (za koga), sich mit jem. verheiraten, выйти замуж (за кого)

prodati na dražbi, verauktionieren, продать с аукциона

gledati televiziju, fernsehen, смотреть по телевизору

džemper uz tijelo, Pullover auf Taille, свитер в талию.

Kakvi će se oblici takvih sveza posebno obrađivati kao samostalne funkcionalne jedinice, to zavisi od govorne kompetencije učenika, od mogućnosti da učenici na osnovi analogije proizvode različite funkcionalne jedinice u slobodnu govoru, što isključuje potrebu da se te jedinice u raznim tipovima govornih vježbi posebno konstruiraju.

Ustaljeni izrazi usvajaju se obično kao jedna funkcionalna jedinica, tj. samo u onom obliku u kojem su uobičajeni.

Za sistematsku obradu sveza na kontrastivnom planu iscrpan pregled sveza na jednojezičnom i na kontrastivnom planu bio bi nastavniku stranih jezika vrlo koristan. Nastavnik bi mogao sistematski uspoređivati upotrebu sveza u materinskom i stranom jeziku te na osnovi usporedbe, kontrasta i

analogije određivati način usvajanja i oblike vježbi s pojedinim leksičkim i funkcionalnim jedinicama. Na žalost, takvih je pregleda za pojedine jezike još malo, pogotovo na kontrastivnom planu.

U SSSR je u posljednje vrijeme izrađeno nekoliko jednojezičnih pregleda sveza. Jedan od najpotpunijih svakako je onaj u »Gramatici ruskog jezika« koju je izdala Akademija nauka SSSR, knjiga II.¹⁵ Tu je pregled sveza dat na 239 stranica — pregled glagolskih sveza na 119 str., pregled imeničkih sveza na 50 str. i pregled ostalih sveza na 70 str. Glagolske sveze dijele se na dvije grupe: besprijedloške i prijedloške sveze. U prvoj grupi — besprijedloške sveze — opisuju se sveze s imenicom kao zavisnom riječju u akuzativu, zatim u genitivu, u dativu itd. Navest ćemo kao primjer opis glagolskih sveza s imenicom zavisnom riječju u akuzativu bez prijedloga (str. 115—121). Takve sveze izražavaju:

— objektne odnose: glavna riječ naziva konkretnu fizičku radnju, a zavisna riječ materijalni objekt radnje: loviti ribu, otvoriti oči, šiti košulju;

— objektne odnose: glavna riječ naziva osjet, opažaj, unutrašnje stanje, osjećanje, a zavisna riječ objekt opažanja, govorenja, osjećanja: slušati pjesmu, govoriti istinu, osjećati nemir;

— objektno prostorne odnose: glavna riječ, prefigirani prelazni glagol označava kretanje, zavisna je riječ imenica s predmetno-prostornim značenjem: pretrčati cestu, prijeći polje, prevaliti klanac;

— količinske odnose, količinsko-vremenske i količinsko-prostorne odnose: kao glavna riječ istupaju različiti prelazni i neprelazni glagoli, zavisna riječ — imenica — označava vremenski period, prostornu mjeru, jedinicu mjere, vrijednosti itd.: misliti čitavo vrijeme, bolovati dva mjeseca, proživjeti čitav život, pretrčati kilometar, preplivati sto metara, težiti tonu, vrijediti sto rubalja itd. Uz imenice često stoji pridjev ili zamjenica, koji poblize označuju mjesto, vrijeme i količinu.

Svaka od tih grupa ima niz podgrupa u kojima se opet glavne i zavisne riječi dijele na manje semantičke grupe.

Takve preglede trebalo bi što više približiti našoj nastavi i komparativno obraditi tako da se posebno istaknu sveze kao leksičke jedinice i valentnost pojedinih sveza kao funkcionalnih jedinica na komparativnom planu.

I upravo ovdje nastava stranih jezika očekuje veliku pomoć od dvojezičnih kontrastivnih projekata jer će se tek na solidnom kontrastivnom popisu moći graditi solidna obrada leksičkih i funkcionalnih jedinica na govornom i na jezičnom planu.

L I T E R A T U R A :

- H. C. Валгина, *Синтаксис современного русского языка*, Москва, 1973.
Грамматика русского языка, Изд. АН СССР, Москва 1954.
Г. А. Золотова, *Очерк функционального синтаксиса русского языка*, Москва 1973.
R. Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva, I*, Zagreb, 1969. str. 373.
R. Simeon, *Sintagma kao jezična jedinica*, *Suvremena lingvistika*, Zagreb 1967.
N. Rot, *Opšta psihologija*, Beograd.
G. Petrović, *Logika*, Zagreb, 1967.

¹⁵ *Грамматика русского языка*, Изд. Академии наук СССР, Т. II, Ч. I, стр. 113—352.